

KAYSERİ ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Dergisi

KAYSERİ UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Makale Türü	Derleme	Yıl	2025
Gönderi Tarihi	30.04.2025	Cilt	7
Kabul Tarihi	28.06.2025	Sayı	1
Yayın Tarihi	30.06.2025	ss.	247-271
DOI	10.51177/kayusosder.1687228		

Yükseköğretimde eğitim programlarının sürdürülebilirliği için program değerlendirme

Eisner'in Eğitsel Uzmanlık ve Alkin'in UCLA Modellerine yönelik tasarım önerileri *^Δ

Curriculum evaluation for the sustainability of curriculum higher education

Design proposals for Eisner's Educational Connoisseurship and Alkin's UCLA Models

Yeliz ABBAK¹

Murat KILIÇ²

Nurdan KALAYCI³

Öz

Yükseköğretim kurumlarının her alanda yaşanan hızlı değişim ve gelişmelerle uyumlu şekilde eğitim hizmeti sunma, araştırma yapma, toplumsal problemlere çözüm bulma, nitelikli bireyler yetiştirme sorumluluğu bulunmaktadır. Yükseköğretimde eğitimin nitelikli olmasında eğitim programlarının, bilimsel ilkelere uygun biçimde geliştirilmesi ve bir model temele alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada yükseköğretimde eğitim programlarını değerlendirme sürecinde kullanılabilecek Eisner'in Eğitsel Uzmanlık ve Alkin'in University of California Los Angeles (UCLA) modellerinin işlem basamaklarına göre anlaşılır ve somut tasarım örneklerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma derleme ve tasarım tabanlı araştırma yöntemlerinin özelliklerini taşımaktadır. Yükseköğretim kurumlarında sunulan eğitim

^Δ Yazarlar bu çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğunu, etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine uyduğunu beyan etmiştir. Aksi bir durumda Kayseri Üniversitesi KAYÜSOSDER Dergisi sorumlu değildir.

¹ Arş.Gör.Dr., Erciyes Üniversitesi, Ziya Eren Eğitim Fakültesi, yelizabbak@gmail.com

² Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, mkilic6806@gmail.com

³ Prof.Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, kalayci@gazi.edu.tr

Atıfta bulunmak için/Cite as this article: Abbak, Y., Kılıç, M., & Kalaycı, N., (2025). Yükseköğretimde eğitim programlarının sürdürülebilirliği için program değerlendirme Eisner'in Eğitsel Uzmanlık ve Alkin'in UCLA Modellerine yönelik tasarım önerileri. *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 247-271.

This is an open access paper distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Abbak, Y., Kılıç, M., & Kalaycı, N., (2025). Yükseköğretimde eğitim programlarının sürdürülebilirliği için program değerlendirme Eisner'ın Eğitsel Uzmanlık ve Alkin'in UCLA Modellerine yönelik tasarım önerileri.

hizmetlerinin niteliğinin artırılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için program değerlendirme çalışmalarında ortaya konulan bu tasarımlardan yararlanılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değerlendirme modelleri, Eğitsel Uzmanlık/Eleştiri ve UCLA Modelleri, Program değerlendirme, Yükseköğretim.

Abstract

Higher education institutions have the responsibility to provide education services, conduct research, find solutions to social problems and train qualified individuals in line with the rapid changes and developments in every field. In order for education in higher education to be qualified, curriculums should be developed in accordance with scientific principles and evaluated on the basis of a model. In this study, it is aimed to develop comprehensible and concrete design examples according to the process steps of Eisner's Educational Connoisseurship and Alkin's University of California Los Angeles (UCLA) Models that can be used in the process of evaluating curriculums in higher education. The research has the characteristics of review and design-based research methods. It is suggested that these designs should be used in program evaluation studies in order to increase the quality and sustainability of educational services provided in higher education institutions.

Keywords: Curriculum evaluation, Educational Connoisseurship/Criticism Model and UCLA Model, Evaluation models, Higher education

1. Giriş

Teknolojinin ve bilimin gelişmesi ile birlikte bireyden beklenen yeterliklerde değişmekte ve bu değişimden kaynaklı gereksinimlerin karşılanmasında eğitim kurumlarının sunduğu eğitim hizmetlerinin kalitesinin önemi artmaktadır. Nitekim yükseköğretim alanında yaşanan değişim ve dönüşüm yükseköğretim kurumlarını, çevreye uyumlu, yeniliklere açık, toplumun isteklerine karşı duyarlı, hedef ve öncelikleri net, hesap veren, şeffaf ve etkin bir yapılanmaya yöneltmiştir (Özdem, 2011). Yükseköğretimde eğitim öğretimle ilgili performans ölçümüne yönelik standartlar belirlemeye ve etkililiği geliştirmeye dönük girişimler de artmıştır (Wright, 1989). Uluslararası düzeyde eğitim-öğretim hizmetlerinin niteliğinin artırılması amacıyla, Avrupa Yüksek Öğretimde Kalite Güvence Birliği (ENQA) tarafından belirlenen iç kalite standartlarında da “öğretim elemanlarının kalite güvencesi” ve “öğrenci merkezli öğrenme, öğretim ve değerlendirme” standartlarına doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir (ENQA, 2015). Bu bağlamda yükseköğretim kurumları değişimden kaynaklı gereksinimlerin karşılanmasında ve yaşanan değişimlerin sürdürülebilir kalkınmaya katkısında öncüdür. Sürdürülebilir kalkınmanın 17 hedefinden birisi olan ve sürdürülebilir kalkınmanın amacına ulaşmasında öncelikli, belirleyici ve anahtar rolünde olduğu ifade edilen nitelikli eğitimin (UNESCO, 2015, s. 22), uluslararası rekabete yön verebilecek güçte ve belirleyicilikte olduğu kabul edilmektedir (Elcan Kaynak vd., 2023). Gelecek kuşaklara çevresel, ekonomik, sosyal kültürel alanlarda ‘sürdürülebilir’ bir ortam bırakmak için toplumsal dönüşümün sağlanmasında üniversitelerin önemli görevler üstleneceği birçok araştırmada vurgulanmıştır (Djordjevic & Cotton, 2011; Lukman & Glavic, 2007).

Üniversiteler, bilginin üretilmesi, yenilikçi çözümlerin geliştirilmesi ve toplumun bilinçlendirilmesi işlevleriyle sürdürülebilir kalkınmanın temel aktörleri arasında yer almaktadır (UNESCO, 2017). Bu noktada yükseköğretimde kaliteli eğitim, eğitim

programlarının içeriği, öğretim elemanlarının yeterliliği, fiziksel altyapı ve öğrenci geri bildirimlerinin sistematik olarak değerlendirilmesiyle sürdürülebilir hale gelmektedir (YÖK, 2019). Kaliteli bir eğitimin önemli dinamiklerinden biri ise, eğitim programlarının bilimsel ilke ve kurallara uygun olarak geliştirilmesi ve değerlendirilmesi ile mümkündür (İlhan & Kalaycı, 2019).

Eğitimde program değerlendirme, programları iyileştirme, hesap verebilirlik ve karar verme süreçleri ile eğitim sistemlerinin niteliğine katkıda bulunurken, toplumsal refahı destekleme konusuna da hizmet etmektedir (Gargani & Miller, 2016). Böylece değerlendirme ile eğitim programlarının sürdürülebilirliği sağlanabilmektedir. Aynı zamanda yükseköğretimde yönetimden sorumlu, planlama yapan yetkililerin, üniversite programlarının zayıf ve güçlü yönlerini tespit ederek bilimsel gelişmeleri hızlandıracak şekilde değerlendirme yapmaları, ulusal ve küresel düzeydeki eğitim ihtiyaçlarına karşı sorumlu olmaları ve eğitim süreçlerinin, programlarının kalitesini iyileştirmek için sürekli çaba göstermeleri gerekmektedir (Yarmohammadian vd., 2011). Yükseköğretimde çağın gerektirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda birtakım reformlar yapıldığından eğitim programlarını geliştirmeye daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü programları geliştirmenin ilk adımı daha önce uygulanan programları değerlendirmektir.

Farklı pek çok kavramla açıklanan değerlendirme kavramı; “değerlendirilecek olanın değerini belirlemek için değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesi, açıklanması, uygulanması ve ölçütler çerçevesinde değerlendirme yapılması” olarak tanımlanmaktadır (Fitzpatrick, vd., 2019). Eisner’a (1991) göre ise değerlendirme, önemsiz olanı önemli olandan ayırmak için değil, aynı zamanda bilinenlerin anlamı için yorumlayıcı bir harita olarak da kullanılmalıdır. Ayrıca değerlendirme programın son basamağı değildir aksine programın içine yayılmış durumdadır. Alkin’e (1967) göre ise değerlendirme kavramı, eğitim kazanımlarına katkıda bulunan birçok faktörün tanımlanmasını içeren bir süreci kapsar. Değerlendirme belirli bağlamda bir programın değerini belirlemek için yürütülen sistematik bir süreçtir (Guskey, 2000).

Program değerlendirme ise Erden (1998) tarafından gözlemden ve çeşitli ölçme araçlarından faydalanılarak eğitim programlarının ne kadar etkili olduğu ile ilgili veri toplayarak programın etkililiğini belirleyecek ölçütlerle karşılaştırıp yorumlama ve karar verme süreci olarak tanımlanmaktadır. Chen (2014) ise program değerlendirmeyi, programların uygulama planlarını ve etkililiğini sistematik olarak değerlendirmek ve geliştirmek için değerlendirme yaklaşımlarının, tekniklerinin ve bilgilerinin uygulanması olarak tanımlamaktadır. Program değerlendirmenin amacını ise Doll (1992) “programın hedeflerine ulaşma konusundaki etkililiğini değerlendirmek ve sürece dahil olan tüm boyutların farkına varmak” şeklinde ifade etmektedir. Bu tanımlarda ortak olan nokta programın etkililiği hakkında bir karara varılmasıdır. Dikkat edilmesi gereken önemli diğer bir nokta ise bu süreçte belirli ölçütlerin kullanılarak bir yargıya varılmasıdır.

Yükseköğretim ise program değerlendirmenin amacını, öğretimin niteliğini uluslararası standartlara getirerek sürdürülebilirliğini sağlamak, mezun yeterliklerini sürekli güncellemek ve belirlemek, programlardaki yenilikleri, güncel eğilimleri eğitim programlarına yansıtabilmek olarak açıklamaktadır (Garip & Kalaycı, 2022). Tanımlardan ve program değerlendirmenin amaçlarından da anlaşılacağı gibi program değerlendirme çeşitli ölçütler dikkate alınarak, bilimsel araştırma basamaklarına göre tasarlanmakta, yürütülmekte ve program hakkında kararla ilgili esas sonuçlar ortaya konulmaktadır.

Yaklaşık olarak 200 yıllık bir gelişim süreci neticesinde bir çalışma alanı haline gelen program değerlendirme (Hogan, 2007), Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) 20. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen reform yasalarının bir sonucu olarak zorunlu hale

Abbak, Y., Kılıç, M., & Kalaycı, N., (2025). Yükseköğretimde eğitim programlarının sürdürülebilirliği için program değerlendirme Eisner'ın Eğitsel Uzmanlık ve Alkin'in UCLA Modellerine yönelik tasarım önerileri.

gelirken; Türkiye'de 1990'ların sonları ve 2000'li yılların başında, Avrupa Birliği'ne (AB) tam üyelik görüşmeleri kapsamında gerçekleştirilen reform çalışmaları ile birlikte, özellikle eğitim alanında hız kazanmıştır. Bu reform çabaları, AB uyum sürecini kolaylaştırmayı amaçlamış ve gerekli izleme-değerlendirme çalışmalarını yönetmek için yeni kurumların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Aydın, 2022, s. 253). Bu çabaların sonucunda, 1992'de Spor Bilimleri Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Kurulu (SPORAK), 1999'da Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK), 2002'de Mühendislik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (MÜDEK), 2011'de Ziraat Fakülteleri Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (ZİDEK), ve 2012'de Eğitim Fakülteleri Dekanlar Konseyi'nin iradesiyle Öğretmenlik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (EPDAD) kurulmuş ve Türk yükseköğretim sisteminde program değerlendirme alanında gerçekleştirilen ilk ve önemli gelişmeler olarak öne çıkmıştır. Özellikle 2015 tarihinde 29423 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 'Yükseköğretim Kalite Güvencesi Yönetmeliği' kapsamında, Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) YÖK bünyesinde kurulmuştur. Bu oluşum, Türkiye'de yükseköğretim programlarının değerlendirilmesi ve bu değerlendirme çalışmalarını gerçekleştirecek kurumların akreditasyonu konusunda atılmış önemli bir adımdır (Aydın & Bavlı, 2019, s.10). 2024 yılı Üniversite İzleme ve Değerlendirme Genel Raporu'na göre 2023 YKS Kılavuzunda en az bir akredite edilmiş lisans programı bulunan üniversite sayısı 116 olmuştur (YÖK, 2024).

Kaliteye ve sürdürülebilirliğe katkısı bağlamında yükseköğretimde program değerlendirme anlamında özellikle son yıllarda kurumsal olarak önemli adımlar atılmıştır. Ancak bununla birlikte yükseköğretim kurumlarında yapılan program değerlendirme çalışmaları ile ilgili sınırlılıklar olduğu, üniversitelerdeki eğitim öğretim faaliyetleri konusunda kapsamlı program değerlendirme çalışmaları ile ilgili çok fazla veriye ulaşılamadığı vurgulanmıştır (İlhan & Kalaycı). Ayrıca 2003-2014 yılları arasında eğitim kademelerinde program değerlendirme ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, program değerlendirme modellerinin çok az dikkate alındığı yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konmuştur (Aslan & Sağlam, 2015; Gökmenoğlu, 2014). Bu durumun farklı pek çok sebebi olabilir. Program değerlendirme sürecinin karmaşık bir süreç olması, özellikle ulusal alanyazında program değerlendirme modellerine ve bu modellerin nasıl uygulanabileceğine ilişkin yayınların sınırlı olması ve yeterince açıklayıcı olmaması önemli nedenler olarak görülebilir. Cahapay (2021) değerlendirme için kullanılacak modellerin uygulaması sürecinde, değerlendirme yapacak olan uzmanların modelleri uygulama konusunda uyarılama yapmak zorunda kalmalarının ciddi bir sınırlılık yarattığına dikkat çekmiştir. Chapay'ın sınırlılık olarak bahsettiği bu durum bazı koşullarda program değerlendirmede kullanılacak modelin amaca ve koşullara uygun bir şekilde uyarlanabilmesi konusunda olumlu olarak da görülebilir.

Bununla birlikte Nygaard ve Belluigi (2011) yükseköğretimdeki mevcut değerlendirme yöntemlerinin çoğunun bağlamdan uzak olduğunu, bütüncül olmadığını, değerlendirme yapılırken veri çeşitlemesinin yapılmadığını ve bu durumlarında etkili bir değerlendirmenin yapılmasını engellediğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde yükseköğretimde program değerlendirme çalışmalarının yeterince etkili yürütülemediğini ortaya koyan birçok araştırma bulunmaktadır (Bilgin, 2022; Can Gülsat, 2021; Milli Avtan, 2023; Nygaard & Belluigi, 2011; Paksoy, 2020). Bu kapsamda eğitimin her kademesinde özellikle yükseköğretimde program değerlendirme çalışmaları ve program değerlendirme modelleri ile ilgili dünyada da ciddi bir uygulama sorununun olduğu ifade edilebilir. Stufflebeam vd. (1971) "Educational Evaluation and Decision

Making” adlı çalışmasında değerlendirme sisteminin hasta olduğunu, bu sürecin acı verdiğini, tedirgin edici olduğunu, bu süreçten kaçınıldığını, belirli bir yönergesinin olmadığı ve yanlış yönlendirmelerle doğru sonuçlara ulaşılamamasından ötürü değerlendirme sürecinin uygulanması noktasında sorunlar olduğunu vurgulamıştır (Oliva & Gordon, 2018).

Türkiye’de program değerlendirme çalışmalarının, 1980’e kadar genel olarak program geliştirme süreci içerisinde yapıldığı, 1980 ile 2000 yılları arasında ise öğretim programlarının tek tek geliştirildiği ve program değerlendirme çalışmalarının da aynı biçimde yapıldığı görülmektedir. Programları öğretim elemanları kendi çabaları ile bireysel olarak değerlendirmiş ve yapılan çalışmalardan ortaya çıkan sonuçlar yeni geliştirilecek olan programlarla ilgili öneriden öteye gitmemiştir (Sağlam & Yüksel, 2014, s.19). Nitekim İlhan ve Kalaycı (2019) tarafından yürütülen araştırmada; yükseköğretim kurumlarında program değerlendirme çalışmalarına yeterince yer verilmediği, yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun alan uzmanlarınca yapılan araştırmalardan oluştuğu ve çok az sayıda araştırmacının bir model dikkate alınarak yapıldığı ortaya konulmuştur. Türk, Avrupa ve Amerika üniversitelerinde program değerlendirme süreçlerini inceleyen Özcan’da (2020) benzer şekilde Türkiye’de değerlendirme çalışmalarının yeterli düzeyde yapılmadığı, değerlendirme çalışmalarında iç ve dış paydaşlardan faydalanılmadığı ve Türkiye’de yapılan değerlendirmenin programları iyileştirme süreçlerine temel oluşturmadığını tespit etmiştir. Akıncı ve Köse (2021) program değerlendirme alanı ile ilgili 44 çalışmayı incelemiştir. Araştırma bulguları Türkiye’deki program değerlendirme ile ilgili araştırmalarda çoğunlukla 2016 yılı ile birlikte bir program değerlendirme modelinin ölçüt olarak alınmaya başlandığını ortaya koymuştur. Ancak araştırmaların çoğunda Stufflebeam’ın Bağlam Girdi Süreç ve Ürün Program Değerlendirme Modelinin tercih edildiğini tespit etmişlerdir. Ayrıca genel olarak değerlendirme modellerinin seçimi konusunda ve yöntemsel tercihlere ilişkin eksiklikler olduğunu, programların niteliği ile ilgili sonuçlar ve öneriler arasında ise tutarsızlıkların olduğunu çalışmalarında vurgulamışlardır. 2019 yılından sonra yapılan çalışmalar incelendiğinde ise yükseköğretimde program değerlendirme alanında daha az çalışma yapıldığı (Bilgin, 2022; Can Gülsat, 2021; Milli Avtan, 2023; Paksoy, 2020) ilköğretim ve ortaöğretim programlarının değerlendirmesi ile ilgili daha fazla araştırma yapıldığı (Bağcıoğlu, 2019; Çelikel, 2022; Demirtaş, 2022; Deniz, 2023; Eyiöl, 2019; Kalaycı & Bayrakçı, 2025; Kuzu, 2023; Küçükkayhan, 2020; Mutluer & Gürol, 2022; Palabıyık, 2021; Şen & Ünal, 2021) sonucuna ulaşılmıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse, karmaşık bir sürece rehberlik ederek anlaşılabilir ve uygulanabilir hale getirmek (Büyükkaragöz, 1997), savunulabilir açıklamalara, yargılara ve tavsiyelere ulaşmak adına kılavuzlar sağlamak (Madaus & Kellaghan, 2000) ya da bir süreci, bakış açısını, işlemler dizinini ya da bir şeyin nasıl yapılacağı hakkındaki adımların sırasını ortaya koymak (Hewitt, 2018) olan modellerin yeterince yönlendirici ve ayrıntılı olmadığı söylenebilir. Bu bağlamda yükseköğretimde öğretim programlarının geliştirilmesi yeni programlara temel oluşturacak sürdürülebilir önerilerin ortaya atılmasında program değerlendirme modellerinin uygulanabilir ve yol gösterici olması eğitimin kalitesi ve niteliği açısından oldukça önemlidir. Araştırmada Eisner’in Eğitsel Uzmanlık ve Eleştiri ve Alkin’in UCLA Modellerinin daha kolay uygulanabilmesi için tasarım örnekleri hazırlanmıştır. Eisner’in Eğitsel Uzmanlık ve Eleştiri Modeli, sürekli uzmanlardan faydalanılmasını gerektirmesi ve UCLA Modelinin değerlendirme sürecinde yöneticilerin karar alma süreçlerini kolaylaştıran ve karar alıcılara ışık tutacak bilgiler toplayan (Aydın, 2022; Fitzpatrick vd., 2019) bir değerlendirme yaklaşımını benimsemesinden dolayı, Türk yükseköğretim programlarında akreditasyon, kalite veya program değerlendirme çalışmalarına oldukça önemli katkılar sunabileceğinden bu iki

Abbak, Y., Kılıç, M., & Kalaycı, N., (2025). Yükseköğretimde eğitim programlarının sürdürülebilirliği için program değerlendirme Eisner'ın Eğitsel Uzmanlık ve Alkin'in UCLA Modellerine yönelik tasarım önerileri.

model tercih edilmiştir. Bu çalışma ile hazırlanan tasarım örneklerinin; program değerlendirme sürecinin temel bileşenlerini bir arada görebilme, program değerlendirme modellerini anlaşılabilir ve kullanılabilir bir örnek oluşturması açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda araştırmada yükseköğretimde öğretim programlarının değerlendirme sürecinde kullanılabilecek modelleri ve bu modellere dayalı anlaşılır, somut işlem basamaklarını ve bu basamakların birbiri ile ilişkisini açıklamak amaçlanmıştır. Program değerlendirme modelleri aşağıda yer alan başlıklar altında incelenmiştir:

Program değerlendirme sürecinde kullanılabilecek;

1. Eisner'ın Eğitsel Uzmanlık ve Eleştiri Program Değerlendirme Modeline dayalı aşamalar ve işlem basamakları,
2. Alkin'in UCLA Program Değerlendirme Modeline dayalı aşamalar ve işlem basamakları.

2. Yöntem

Bu çalışma derleme ve tasarım tabanlı araştırma yöntemini temele almıştır. Tasarım tabanlı araştırma yöntemi, kuramsal desenler ile uygulamayı birleştirerek karmaşık durumlara çözüm üretilen bir yöntemdir (Brown, 1992). Bu yöntemin en önemli amacı bir uygulamayı daha iyiye dönüştürmektir. Bu yöntem sayesinde öğrenme-öğretme ile ilgili kuramlar somutlaştırılabilir, kuram, tasarım ve uygulama arasındaki ilişki daha somut ve anlaşılır hale getirilebilir (Kuzu vd., 2011). Bu çalışma, alanda kullanılan program değerlendirme modellerini daha kullanılabilir bir yapıya dönüştürmeyi amaçladığından ve bir tasarım örneği ortaya koyduğundan tasarım tabanlı olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın veri kaynağını Eisner'ın Eğitsel Uzmanlık ve Eleştiri Modeli ve Alkin'in UCLA Modeline ilişkin yerli yabancı kitaplar, tezler ve makaleler oluşturmaktadır. Çalışmada, öğretim programları değerlendirilirken temel alınan modellere ilişkin uygulamalarda yapılacak işlemlerle ilgili alanyazında yer alan veri kaynakları incelenmiştir. Ayrıca bu iki tasarımda işlem basamaklarına örnekler vererek somutlaştırılmıştır.

Tasarımlarda yer alan açıklamalar, örnek niteliğindedir. Bu tasarım örnekleri, İlhan ve Kalaycı'nın (2019) yapmış oldukları "Yükseköğretimde öğretim programları nasıl değerlendirilmelidir? Dört aşamalı değerlendirme ve farklar modellerine dayalı tasarımlar" çalışmasında yer alan örnek tasarım modelleri ve tasarım yapısı ile paralellik göstermektedir. Bu tasarım örnekleri, ele alınan modellerin her bir aşamasında yapılacak işlemleri, bu işlemler için veri toplama kaynaklarını, yöntemlerini, araçlarını ve elde edilen verilerin analiz yöntemlerini kapsamaktadır. Program değerlendirme modelleri temel alınarak yapılacak işlemler, değerlendirilecek programa, programın uygulandığı üniversitenin olanaklarına, program değerlendirilmesinden sorumlu kişilerin veya komisyonun yetki ve sorumluluklarına göre artırılabilir veya çeşitlendirilebilir.

Araştırmanın iç geçerliği için program geliştirme ve değerlendirme alanında iki farklı uzmandan görüş alınmıştır. Dış geçerliği için program değerlendirme modellerine dayalı olarak hazırlanan örnek tasarımlar ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur. Bu sayede

program değerlendirme konusunda çalışacak uzmanlar işlemleri kolaylıkla izleyebileceklerdir.

3. Yükseköğretimde program değerlendirme modellerine ilişkin tasarımlar

3.1. Eisner'in eğitsel uzmanlık ve eleştiri program değerlendirme modeli

Modeli geliştiren Elliot Eisner 1933-2014 yılları arasında yaşamış, sanat ve eğitim alanlarında pek çok çalışma yapmış eğitim ve sanat profesörüdür. Sanatın eğitim sürecine yeteri kadar dahil edilmediğini ve bu durumun yaratıcı düşünmeyi etkilediğini düşünen Eisner program geliştirme ve değerlendirme çalışmalarında sürekli sanattan faydalanmıştır. Modern çağın ilk değerlendirme yaklaşımlarından olan uzmanlık yönelimli yaklaşım, değerlendirmenin amacı ve yöntemleri ile ilgili düşüncelerini etkilemiştir. Eisner uzmanlığın ve eleştirinin değerlendirmedeki rolünü vurgulamış ve değerlendirilecek konunun uzmanlık gerektiren yönlerini ele almıştır. Eisner'in değerlendirme üzerine yaptığı çalışmalar hem değerlendirme alanı için hem de uzmanlık yönelimli yaklaşım için temel oluşturmuş ve bu modeli alan yazına kazandırmıştır (Fitzpatrick vd., 2019). Uzmanlığa dayalı program değerlendirme yaklaşımını temel alan eğitsel alandaki tek model Eisner'in Eğitsel Eleştiri ve Uzmanlık Modelidir (Sağlam ve Yüksel, 2014).

Değerlendirme alanı için deneysel yöntemlerin uygun olmaması Eisner'ı ve birçok eğitim uzmanını değerlendirmenin nasıl olması gerektiği üzerine düşünmeye ve değerlendirme alanında yeni modellere yöneltmiştir (Mathison, 2005). Değerlendirmeye sadece geleneksel açıdan bakılmasına karşı çıkan Eisner'a (1991) göre, değerlendirme önemsiz olanı önemli olandan ayırmak için değil, aynı zamanda bilinenlerin anlaşılması için yorumlayıcı bir harita olarak da kullanılmalıdır. Eisner'in yaklaşımında değerlendirme programın son basamağı değildir. Aksine programın içine yayılmış durumdadır. Değerlendirmenin program geliştirme süreci içerisinde daha anlamlı hale gelmesini sağlamış ve değerlendirme sürecinde duygulara ve deneyimlere odaklanılması gerektiğini ifade etmiştir (Marsh & Willis, 2007).

Sınıf içi etkileşimlere odaklı bu model, bilimsel bir şekilde eğitim sürecini analiz ederek sürecin daha iyi olmasını desteklemeyi amaçlamıştır. Bu süreçte sanat ve estetikten etkilenerek program değerlendirenleri eğitim uzmanları olarak düşünebileceğimizi ve değerlendirme sürecini de sanat eleştirisine benzetebileceğimizi öne sürmüştür (Mathison, 2005).

Eisner'a göre program değerlendirmenin amacı, programla ilgili bilgisi olan kişilerin programın niteliği hakkında görüş bildirmesidir (Fitzpatrick vd., 2019). Modelin temel amacı ise, değerlendirilen programa iyileştirme sağlamaktır (Vars, 2002). Bu kapsamda Eisner eğitsel değerlendirmenin amacının sadece ortaya çıkan ürünleri değerlendirmek olmadığını aynı zamanda öğreticinin öğretim becerisini de artırmak olduğunu ifade etmiştir (Eisner, 1979). Ayrıca yükseköğretim kurumlarının akreditasyon çalışmaları uzmanlık yönelimli değerlendirme yaklaşımının eğitsel alandaki en iyi örneğidir (Fitzpatrick vd., 2019).

Bu modelin temel boyutları uzmanlık ve eleştiridir. Uzmanlık bir konuyu, durumu kavrama, derinden anlama becerisidir ve gözlem yapılan nesnenin, durumun, beğenilmesinden ziyade o nesnedeki veya durumdaki önemli farklılıkları ayırt etmektir. Eğer uzmanlık takdir sanatı ise, eleştiri açıklama sanatıdır. Bir başka anlatımla uzmanlık

bir şeyin, bir kimsenin değerini, önemini, gerekliliğini anlamadır. Eleştiri ise bu durumu dikkatlice açıklayabilmedir. Eleştirmenin amacı, yalnızca nesneyi veya olayı oluşturan karakterleri ve nitelikleri ayırt etmek değildir, eleştirmen aynı zamanda uzmanlık alanı olmayan kişileri de işin içine katmayı amaçlar. Sınıf içi etkileşim içinde olan herkes sözel olarak değerlendirmeye dahil edilebilir. Eleştiri uzmanlık gerektirir fakat uzmanlık eleştiri becerisi gerektirmez. Model niteliksel yöntemler kullanarak değerlendirme çalışmalarının sorunlarının daha iyi ortaya konulabileceği ve çözümler üretilebileceğini önermekte hatta modeli nitel yöntemlerden biri olarak kabul etmektedir (Flinders & Eisner, 2000).

Eğitsel Uzmanlık ve Eleştiri Modeli alanında uzman olan değerlendiricilerin uzmanlık alanına ilişkin yaşamışlıkları ve deneyimleri doğrultusunda eleştirel bir bakışla eğitime dair tüm bileşenleri değerlendirdikleri bir modeldir. Bu modelde değerlendirici aynı zamanda programın katılımcısıdır. Bu anlamda modele dayalı bir değerlendirme çalışması yapılırken öne çıkan veri kaynakları öğrenme ortamında bulunan tüm paydaşlar olarak görülebilir. Öğrenciler, öğretmenler, yönetim, okul dışı ortamlar ve bu ortamlarda iletişim kurulanlar bunlardan bazılarıdır. Nitel yaklaşımı dikkate alan modelde, veriler tüm bu öğrenme ortamlarında gözlem yaparak, paydaşlarla görüşülerek ve eğitime ilişkin dokümanlar incelenerek toplanmakta ve içerik analizine tabi tutularak analiz edilmektedir.

Eisner'a göre eğitimde değerlendirmenin beş tür işlevi vardır. Bunlar, tanımlamak, programı gözden geçirmek, karşılaştırma yapmak, ihtiyaçları önceden tespit etmek ve ulaşılan hedefleri saptamaktır (Flinders & Eisner, 2000). Değerlendirmenin işlevleri şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 1: Değerlendirmenin İşlevleri

Kaynak: Şekil araştırmacılar tarafından alanyazın temel alınarak hazırlanmıştır.

3.1.1. Modelin aşamaları

Eisner eğitsel eleştiri modelini ilk kez 1976'da yapılandırmış daha sonraki yıllar ise geliştirmeye devam etmiştir. İlk olarak modelini betimleme, yorumlama, değerlendirme aşamaları şeklinde yapılandıran Eisner, 1998 yılında bu aşamalara temalaştırmayı da eklemiştir (Kumral, 2010). Aşağıda aşamalarla ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

Betimleme: Değerlendirilecek programın veya öğrenme ortamının, sınıfın ya da okulun mevcut durumunun olduğu gibi tanımlanmasıdır (Yüksel, 2010). Eleştirmen sınıfta veya tanımlanan okulda karşılaştığı olumlu, olumsuz durumları seçici bir şekilde okuyucuya aktararak anlaşılmasını kolaylaştırır. Amaç o ortamı ayrıntıları ile anlatarak okuyucuya yardımcı olmak ve gözünde o durumun resmini canlandırmaktır. Bu boyutta sözel ifadeler ve kullanılan dil çok önemlidir. Okulun veya sınıfın durumunu tanımlamakla ilgili olmasından dolayı sözel ifadenin ayrıntılı, açık ve anlaşılır olması gerekmektedir (Yüksel, 2010). Sınıf ortamına şahit olunmasa dahi eleştirmen öyle bir dil kullanmalıdır ki okuyucu oradaki duygulara, sınıfın atmosferine dahil olmuş gibi hissetmelidir. Betimleme boyutunda duygular çok önemlidir (Kumral, 2010). Eğitsel eleştiride betimleyici, sınıfta sorulan soruları, soruların türlerini, tartışmalara ayrılan süreyi, sınıfın öğrenci üzerindeki etkisini okuyucuya mecazlar yoluyla anlatır. Bu sebeple ortaya konulan özellikleri belirleyip tanımlamak gerekmektedir. Bu özellikler çevrenin genel özellikleri olabileceği gibi sınıfın özellikleri de olabilir (Eisner, 2017; Flinders & Eisner, 2000).

Yorumlama: Bu boyutta olayların ya da betimlenenlerin ne anlama geldiği veya neden gerçekleştiğine dair bakış açıları ve anlayışlar ortaya konulmaktadır (Flinders & Eisner, 2000). Betimleme ve yorumlama aşaması arasında çok keskin bir ayrım olmasa da vurgulama ve odaklanma konusunda ayrım vardır (Eisner, 1979). Betimleme bir durumu, olayı anlatabilmek iken yorumlama bu olanlardan çıkarım yapmaktır. Betimleme; inceleme, açıklama, hesap verme boyutu, yorumlama aşaması ise hesaplaşma olarak düşünülebilir. Yorumlama, durumları ve problemlerin neden ve nasıl olduğu konularına odaklanmayı gerektirir (Kumral, 2010).

Eğitsel eleştirinin bu aşaması eleştirmenin sosyal sınıf ortamındaki çeşitli durumların anlamını ve önemini anlama çabası ile ilişkilidir. Örneğin eleştirmen bu aşamaya göre sınıf ortamını iyi bilmeli sınıf etkileşiminden kaynaklı gelecek sorulara yorum getirebilmelidir. Ancak eleştirmenin bunu yapabilmesi için geniş bir kuramsal bilgiye de sahip olması gerekmektedir (Eisner, 1979). Bu aşama, uzmanın o eğitim ortamında var olan durumlarla ilgili yorumlama yaparken birden fazla kuram, bakış açısı ve model kullanma bilgisini ortaya çıkarır (Koetting, 1988). Örneğin, eleştirmenin sınıf içi etkileşim sırasında öğretmenin öğrencilere verdiği pekiştirecin öğrenciler için ne anlama geldiğini yorumlaması gerekmektedir.

Değerlendirme: Bu model nitel araştırmaya daha çok yer verdiği için bu aşama oldukça önemlidir. Bu aşamada tanımlamanın ve yorumlamanın eğitimsel önemi değerlendirilir ve yargıda bulunulur. Bu nedenle eleştirmenin deneyimlerle ilgili bir yargıya varıp değer biçebilmesi için bazı eğitsel ölçütlerinin olması gerekir (Eisner, 1979). Çünkü ölçüt, değerlendirme öğeleri içinde yer alan, ölçme sonuçlarının karşılaştırılmasında kullanılan ve süreç boyunca değişmeyen standartlar olarak tanımlanır ve eğer ölçüt değerlendirmenin amacına uygun olmaz ise değerlendirme sonucunda varılan karar ve ölçme sonucu da hatalı olur (Baykul, 1992). Bu durumda ölçütler bu model için oldukça önemlidir ve eğitsel eleştirinin kurallara dayalı işlediğini gösterir (Koetting, 1988).

Eğitsel anlamda eleştirmenin de görevi oldukça karmaşık ve bağlam ile iç içedir. Karmaşıklığın nedeni değerlendirmede kullanılacak olan ölçütün öğrenciden öğrenciye farklılık gösterilebileceğidir. Karşılaştırmalarda bireysellik ön plana çıktığında problemlerde ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin her biri birbirinden farklıdır ve değerlendirme süreçleri de farklı olacaktır (Eisner, 2017, s.83). Ancak tüm bunlara rağmen eğitsel değerler hakkında bir yargıya varmak gerekir ki değerler ile ilgili yargılama olmadan değerlendirme de olmayacaktır (Kumral, 2010).

Abbak, Y., Kılıç, M., & Kalaycı, N., (2025). Yükseköğretimde eğitim programlarının sürdürülebilirliği için program değerlendirme Eisner'in Eğitsel Uzmanlık ve Alkin'in UCLA Modellerine yönelik tasarım önerileri.

Temalaştırma: Bir eleştirmenin betimleme, yorumlama ve değerlendirme yaptıktan sonra sınıf ortamı ile ilgili yapacakları henüz tamamlanmamıştır. Son aşama olan temalaştırma ile tekrar eden mesajlar tanımlanır. Temalar bir durum ya da kişi ile ilgili ortaya çıkan nitelikler, özelliklerdir. Başka bir ifade ile temalar yaygın bir nitelik gibidir. Bir resimde bir nitelik bulunurken bu durum okulda ya da sınıfta oldukça fazladır (Eisner, 2017). Temalar karşılaşılan durumların belirli bir süzgeçten geçirilmesi ile ortaya çıkar ve durumun özetini sunar. Yaşanılan durumlardan anlam çıkarılarak temaların ileride hayata rehberlik etmesi yol göstermesi beklenir. Temalar tıpkı atasözleri ve özlü sözler gibidir (Eisner, 2017; Flinders & Eisner, 2000).

Bu aşama sayesinde, araştırmacılar okuyucuya okul ortamlarının gelecekteki durumları ile ilgili yönlendirme yapan ana temalar sunmaktadır. Bu temalar, okuyuculara eğitim ortamlarını anlama ve değerlendirebilme konusunda yol gösterecek yeni kuramlar veya kılavuzlar sunar. Her bina, okul, öğretmen, sınıf veya öğrenci sadece kendine özgü bir özellik göstermez, bu özellikler diğer sınıflara, okullara da yaygınlaştırılabilir. Bu durum bir okulun ya da bir sınıfın özelliğini aynı şekilde diğerlerinin de paylaşacağı anlamına gelmez, ancak belirlenen bu özelliklerin diğerlerinde de aranabileceğini belirtir (Kumral, 2010). Bu bağlamda okul ortamlarının düzenlenip uygun öğrenme ortamlarının yaratılmasında temalaştırma aşamasının etkili olabileceği söylenebilir.

Tablo 1: *Eisner'in Dört Aşamalı Eğitsel Uzmanlık Program Değerlendirme Modeline Dayalı Öğretim Programı Değerlendirme Tasarımı*

Yapılacak işlemler	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama aracı	Veri analiz yöntemi
I. Aşama: Betimleme				
X dersi Öğretim programının				
Uygulandığı ortamın fiziksel özelliklerinin belirlenmesi	Öğretme- öğrenme ortamları Kantin Bahçe vb.	Gözlem	Gözlem formu Kontrol listeleri	İçerik analizi Betimsel analiz
Uygulandığı öğrenme ortamının belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci Yönetici	Görüşme Gözlem	Görüşme formu Gözlem formu	İçerik analizi
Uygulandığı öğrenme ortamının etkileşiminin belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci	Gözlem Görüşme	Yarı yapılandırılmış görüşme formu Gözlem formu	İçerik analizi
II. Aşama: Yorumlama				
X dersi Öğretim programının				
Sınıf ortamında nasıl yürütüldüğünün belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci	Görüşme Gözlem	Görüşme formu Gözlem formu	Betimsel analiz İçerik analizi
Öğrenme ortamında uygulayıcının kullandığı öğretim-öğrenme yöntemlerinin belirlenmesi	Öğrenci	Gözlem	Gözlem formu	İçerik analizi
Uygun öğrenme kuramlarının, stratejilerinin, tekniklerinin belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci Öğretme öğrenme kuramları	Görüşme Doküman inceleme	Görüşme formu Doküman analizi formu	İçerik analizi

Tablo 1: (Devamı)

III. Aşama: Değerlendirme				
X dersi Öğretim programının				
Uygulandığı fiziki ortamın, dersin yapısı ile uygunluğunun belirlenmesi	Eğitimci	Gözlem Doküman inceleme	Gözlem Doküman analizi formu	İçerik analizi
Öğretim programı uygulanırken sınıf içi etkileşimin derse olan katkısının belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci	Görüşme	Görüşme formu	İçerik analizi
Öğretim programında kullanılan öğrenme yöntemlerinin etkililiğinin belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci	Görüşme	Görüşme formu	İçerik analizi
Uygulama sırasında oluşan sınıf atmosferinin değerlendirilmesi	Eğitimci Öğrenci	Görüşme Gözlem	Görüşme formu Gözlem formu	İçerik analizi
Yapılacak işlemler	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama aracı	Veri analiz yöntemi
IV. Aşama: Temalaştırma				
X dersi Öğretim programının				
Uygulanması aşamasında öğrenme yöntemleri ile ilgili tekrar eden niteliklerin belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci	Gözlem Görüşme	Gözlem formu Görüşme formu	İçerik analizi
Uygulandığı ortamda sınıf içi etkileşim sırasında en sık karşılaşılan sorunun belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci	Gözlem Görüşme	Gözlem formu Görüşme formu	İçerik analizi
Öğretim programı ile ilgili fiziki ortamdan kaynaklanan en sık tekrar eden sorunların belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci	Gözlem Görüşme	Gözlem formu Görüşme formu	İçerik analizi
Uygulaması sırasında sınıf ortamında olumlu sınıf atmosferi için tekrar eden niteliklerin belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci	Gözlem Görüşme	Gözlem formu Görüşme formu	İçerik analizi

3.2. UCLA Program değerlendirme modeli

1934 yılında doğmuş olan Marvin C. Alkin California, Los Angeles Üniversitesi'nde Değerlendirme Çalışmaları Merkezini (Center for the Study of Evaluation: CSE) kurmuş ve değerlendirme alanında kırk yıldan fazla çalışmalar yürütmüştür. 1969 yılında UCLA program değerlendirme modelini geliştirmiştir. Geliştirmiş olduğu değerlendirme modelinin birçok yönden Stufflebeam'ın bağlam, girdi, süreç ve ürün (CIPP) modeliyle benzerlik gösterdiğini belirtmiş ve bu değerlendirme modeline paralel bir değerlendirme çerçeve planı hazırlamıştır. Program değerlendirme modelini geliştirdiği 1969 yılından sonraki yıllarda da modelini yenilemeye ve modelin kullanımını geliştirmeye devam etmiştir.

Alkin, UCLA program değerlendirme modelini yönetime dayalı program değerlendirme yaklaşımını temel alarak oluşturmuştur. Yönetime dayalı program değerlendirme yaklaşımında, bir programın amaçlarından ziyade programın yöneticilerine odaklanılır (Fitzpatrick vd., 2019). Yönetime dayalı program değerlendirme yaklaşımı, değerlendirme çalışması ile değerlendirilecek programın sorunlarını giderebilmek için programın yöneticilerine gerekli bilgiler sağlamayı amaçlar (Alkin,

1967). Bu bağlamda yönetime dayalı program değerlendirme yaklaşımını temel alan bir program değerlendirme modelinde, program değerlendirme uzmanı sürekli olarak programdan sorumlu olan kişilere, programla ilgili özet bilgiler verirken, programı oluşturan öğelere herhangi bir müdahalede bulunmaz.

Alkin'in UCLA program değerlendirme modelinde, değerlendirciden programla ilgili bilgileri alan yönetici programın durumu ile ilgili aynı zamanda karar verici konumundadır. Alan yazında karar yönelimli program değerlendirme yaklaşımı olarak da bilinen bu yaklaşımda (Fitzpatrick vd., 2019) değerlendiricilerle yöneticiler sürekli iletişim halinde olduklarından programla ilgili yöneticilerin karar verme gücü artmakta ve yöneticiler en başından beri süreçten haberdar olmaktadır (Burry vd., 1984). UCLA program değerlendirme modelinin en önemli amacı, Alkin'in kendi değerlendirme tanımında da vurguladığı gibi, karar vericilere programla ilgili sürekli bilgi vermektir. Bu bağlamda yönetime dayalı program değerlendirme yaklaşımını temel alan bir program değerlendirme modelinin başarısı, karar vericiler ile değerlendiricilerin süreçteki etkileşimine, iletişim becerilerine ve grup çalışmasının etkililiğine bağlıdır.

Alkin'e göre değerlendirme kavramı, eğitim kazanımlarına katkıda bulunan birçok faktörün açıklanmasını içeren bir süreci kapsar (Alkin, 1967, s.20). Değerlendirme kavramını Alkin, üç boyut ile açıklamıştır ve bu boyutlar aynı zamanda onun eğitime bakış açısını yansıtmaktadır. Bu boyutlar:

- Eğitim sisteminin girdisi olan öğrenci özellikleri ile eğitim süreci sonunda öğrencilerden beklenen ürünler (çıktı) arasındaki ilişkileri tanımlama,
- Eğitim maliyetini ve eğitim sürecine dahil olan dışsal faktörleri kontrol etme,
- Eğitimde niteliği ve verimi en üst seviyeye çıkaran diğer faktörleri belirleme

Alkin, UCLA program değerlendirme modelini tasarlarken programa etki eden tüm bağlamlara dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamış ve modelini sistemsel bir bakış açısı ile geliştirmiştir. Programa etki eden faktörler olarak eğitimin girdisi kapsamında öğrenci özelliklerini, ekonomik girdileri, eğitimin çıktılarını, dışsal faktörleri ve aracı faktörleri temel almıştır. Bu faktörler şu şekilde açıklanmıştır:

Eğitimin girdisi olarak öğrenci özellikleri: Sisteme giren öğrenci özelliklerini tanımlamak da UCLA program değerlendirme modeli için oldukça önemlidir. Öğrenci özellikleri arasında, öğrencilerin zekâ seviyesi, ilgi ve yetenekleri, önceki eğitim kademelerindeki başarısı, çalışma alışkanlıkları, çalışma ortamının olup olmaması, çevreden alınan destek, ilgi, beklentiler ve tutumlar yer almaktadır (Richards, 1986). Öğrenci özelliklerinin belirlenmesi, onların gelişimleri için kararlar ve tedbirler alınmasında ve dolayısı ile eğitimin niteliğinin arttırılmasında oldukça önem teşkil etmektedir. Alkin öğrenci özelliklerine ilişkin girdiler ile ilgili fikir sahibi olabilmek için toplumun genel yapısına ilişkin faktörlerin de dikkate alınmasında fayda olduğunu belirtmiştir (Alkin, 1967).

Ekonomik girdiler: Bir sistemin ekonomik kaynağı o sistemin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için oldukça önemlidir (Alkin, 1967, s.13). Bir eğitim programının etkili bir biçimde uygulanabilmesi için ekonomik kaynakların belirlenmesi ve sisteme aktarılması gerekmektedir. Bu bağlamda program değerlendirme çalışmaları yapılırken sisteme dahil edilen ekonomik girdilerin bilinmesinde fayda vardır.

Dışsal etkenler: Okulun bulunduğu yerin coğrafi özelliği, okulun örgüt yapısı, sosyo-kültürel düzeyi eğitim faaliyetlerini etkileyecek dışsal etkenlere örnek olarak

verilebilir (Alkin, 1967,s.14). Okul birçok sosyal öğeyi içinde barındıran bir sistemdir. Bu bağlamda okul sisteminin eğitim çıktılarını üretmeye katkısı açısından, ilgili bu dışsal etkenlerin özelliklerini, ilişkilerini tanımlamak ve ölçmek gerekmektedir. Bununla birlikte toplumun veya yöneticilerin özellikleri eğitim sistemi içerisinde yer alan kontrol edilemeyen (Baykul, 1992) fakat eğitim sistemi üzerinde etkili olan dışsal değişkenlerdir. Ancak söz konusu değerlendirme modelinde sadece sisteme giren öğrenci özellikleri ve ekonomik girdilerle ilgilenilmiş diğer dışsal etkenler kontrol değişkeni olarak kabul edilmiştir.

Aracı değişkenler: Eğitim sistemi içerisinde en önemli aracı değişken sistemdeki ekonomik girdidir ve dolayısı ile eğitim sistemi içerisinde çok çeşitli şekillerde kullanılabilir. Çünkü ekonomik girdi değişkeni, sisteme dahil olacak öğrenci-öğretmen oranını düşürebilir, öğretmenlerin işe alınmasında ölçüt alınması gereken belirli standartlar oluşturabilir, okul içinde farklı idari düzenlemeler geliştirebilir, daha fazla kütüphane, ders kitabı sağlayabilir, farklı eğitim programları sunabilir, farklı öğretim teknikleri kullanılmasına imkân tanıyabilir veya ek malzemeler sağlayabilir. Dolayısıyla, "aracılık" dediğimiz değişkenler kolayca şekillendirilebilir.

Eğitimin çıktısı olarak öğrenci kazanımları: Eğitim sistemine giren öğrenci özelliklerinde değişiklikler meydana gelir ve aracı değişkenlerin de etkisi ile öğrenci çıktıları diğer bir ifadeyle eğitim ürünleri ortaya çıkar (Alkin, 1967, s.18). Bir eğitim programı tüm öğeleri ile değerlendirildiğinde, eğitim sistemi sürecinin değerlendirmeden önceki son aşaması eğitim ürünleri ya da öğrenci kazanımlarıdır. Süreç sonunda belirlenecek olan öğrenci ürünleri, sistemin değerlendirilebilmesinde katkısı olan eğitim sisteminin önemli öğelerinden biridir (Baykul, 1992). Bundan ötürü sistemden çıkan öğrenci özelliklerinde meydana gelen değişikliklerle ayrıntılı analizlerle ortaya çıkarılması gerekir (Alkin, 1967).

3.2.1.Modelin aşamaları

Alkin'in program değerlendirme modeli, beş aşamadan oluşmaktadır. Bunların her biri programın işleyişine, devamlılığına veya uygulamadan kaldırılmasına ilişkin karar verebilmek için veri elde etmek, elde edilen bilgileri raporlaştırmak ve verilecek kararlar ile ilgili karar vericiye faydalı bilgiler sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Bu aşamalar şunlardır (Alkin & Wooley, 1969).

Sistemin değerlendirilmesi: Sistem değerlendirmesi, belirli bir duruma yönelik eğitim hedeflerinin kapsamını ve özgüllüğünü belirlemenin bir yoludur (Alkin & Wooley, 1969). Eğitimin amacını, temel kavram bilgisini, öğrencilerin anlama kabiliyetini, öğretim ortamını ve öğretim sisteminin çeşitli yönlerini içerir. Bir sistemin durumu hakkında bilgi sağlar (Fitzpatrick vd., 2019). Bu aşamada ihtiyaçlar, hedef ile olan durum arasındaki boşluk olarak gösterilebilir. Değerlendirme problemi öğrencilerin ve toplumun hali hazırdaki ihtiyaçlarının değerlendirilmesi de olabilir. Bu nedenle, sistemin istediği çıktılarla veya belirttiği ihtiyaçlarla kıyaslandığında, aslında değerlendirme, sistemde var olan tüm durumların ortaya konulmasıdır. Başka bir ifade ile ihtiyaç dahilinde oluşturulan sistemdeki hedeflerin neleri kapsadığının değerlendirilmesidir.

Programın planlanması: İkinci aşama olan program planlama, sistem için gerekli olan bilgilerin seçimini içerir. Karar verici sistem değerlendirme raporunu aldıktan sonra, ortaya çıkan planlama ihtiyacını karşılamada uygun yollarına karar verebilir. Alternatif olarak, planlama ile ilgili değerlendirici birkaç olasılık belirleyebilir ve belirlenmiş bu ihtimallerin olası etkileri hakkında karar vericilere bilgi vermesi istenebilir. Bu nedenle, program planlamasında program değerlendirme uzmanı, bir programla ilgili ilk önce programın değerlendirilmesi için veri sağlar. Program değerlendirme uzmanının görevi,

Abbak, Y., Kılıç, M., & Kalaycı, N., (2025). Yükseköğretimde eğitim programlarının sürdürülebilirliği için program değerlendirme Eisner'ın Eğitsel Uzmanlık ve Alkin'in UCLA Modellerine yönelik tasarım önerileri.

hedeflere ulaşılmasını öngörmek ve farklı eylem yollarının etkililiğini değerlendirmektir (Alkin & Wooley, 1969). Değerlendirmenin bu aşaması, öğrencilerin öğrenmesi için gerekli her türlü hazırlığı içerir ve belirlenen eğitim ihtiyaçlarını karşılamada etkili olabilecek programların seçimine yardımcı olur (Fitzpatrick vd., 2019).

Programın uygulanması: Programın uygun öğrenci topluluğuna uygulanmasını içerir. Bir programın uygun bir gruba amaçlandığı şekilde tanıtılıp tanıtılmadığı hakkında bilgi verir (Fitzpatrick vd., 2019). Karar verici uygulanacak programı seçtikten sonra, program uygulamasının değerlendirilmesi, uygulanan programın planlamada alınan kararı ne ölçüde karşıladığını belirler. Bu aşamadaki değerlendirme görevi, programın planlama ölçütlerinin uygulanan programla ne derece örtüştüğünü ve sisteme girdi olarak tanımlananların ne ölçüde varsayıldığını belirlemektir. Gözlemlenen girdilere karşılık gelir (Alkin & Wooley, 1969).

Programın iyileştirilmesi: Değerlendirici, programın her bölümünün başarısı ile ilgili olabildiğince fazla bilgi alarak dördüncü ihtiyaç alanı olan programın iyileştirilmesinde çok önemli rol oynar (Alkin & Wooley, 1969). Bu aşama öğrencilerin dersle ilgili kuralları yönetme ve hedeflerin nasıl işlendiğini belirleme becerisini içerir. Bir programın nasıl çalıştığı, ara hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı ve beklenmedik sonuçların ortaya çıkıp çıkmadığı hakkında bilgi verir (Fitzpatrick vd., 2019). Program değerlendirmesi yapabilmek için, program değerlendirme uzmanının müdahaleci rolünün programla ilgili olan diğer paydaşlar tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Programdan sorumlu karar vericiden bu aşamada beklenen, program çalışırken program değerlendirme uzmanının tanımladığı, analiz ettiği, hakkında bilgi topladığı sorunların ne olduğunu belirleyerek bunları sistem içinde olabilecek değişiklikleri de kapsayacak şekilde programı iyileştirebilmek adına bir karara bağlanması beklenir (Alkin & Wooley, 1969).

Programın onaylanması: Son olarak, beşinci değerlendirme alanı olan programın onaylanması aşamasında, karar vericiye programın tamamı hakkında ve olası durumlarla ilgili, programın genellenebilmesini sağlayacak bilgiler sunulmalıdır. Bu bilgiler, programın uygulamadan kaldırılması, değiştirilmesi, saklanması veya daha yaygın bir şekilde kullanılmasının gerekip gerekmediğini belirlemesini sağlayacak bilgilerdir. Bu aşamada hedeflerin ne ölçüde gerçekleştirildiği ve diğer programların sonuçları üzerinde olabilecek etkisi incelenir. Genellikle geçerli ve güvenilir verilere ihtiyaç duyulduğundan, değerlendiricinin katı bir kontrol seti uygulaması gerekebilir. Ancak programın onay kararı için toplanan bilgi, büyük oranda belirlenen karar vericinin kim olduğuna da bağlıdır. Karar vericinin eğitimci, müdür veya mali destek sağlayan kurumdan olması durumunda farklı bilgiler gerekebilir (Alkin & Wooley, 1969). Bu durumun nedeni ise UCLA program değerlendirme modelinde program değerlendirme uzmanları ile yöneticilerin sürekli irtibat halinde olması ve değerlendirme sürecinde değerlendiricilerin etki altında bırakılmasıdır. UCLA Program Değerlendirme Modelinin bu özelliği aynı zamanda modelin sınırlılığıdır.

Tablo 2: Alkin'in UCLA Beş Aşamalı Program Değerlendirme Modeline Dayalı Öğretim Programı Değerlendirme Tasarım Örneği

Yapılacak işlemler	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama aracı	Veri analiz yöntemi
I. Aşama: Sistemin değerlendirilmesi				
X dersi öğretim programının				
Program değerlendirme ekibinin belirlenmesi	Yöneticiler Yıllıklar Birim değerlendirme raporları	Görüşme Doküman inceleme	Görüşme formu Doküman analizi formu	İçerik analizi Doküman analizi
Uygulandığı okulun yöneticilerinin özelliklerinin belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci Yönetici Veli Ürün-seçki dosyası Sertifikalar Diplomalar	Görüşme Doküman inceleme Ölçekler Anketler	Görüşme formu Ölçek/Anket formu Doküman analizi formu	İçerik analizi İstatistiksel analizler
Eğitimcilerinin özelliklerinin belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci Yönetici Veli Ürün-seçki dosyası, Sertifikalar Diplomalar	Görüşme Doküman inceleme Ölçekler Anketler	Görüşme formu Ölçek/Anket formu Doküman analizi formu	İçerik analizi İstatistiksel analizler
Yapılacak işlemler	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama aracı	Veri analiz yöntemi
Öğrencilerin özelliklerinin belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci Veli Yöneticiler Ürün-seçki dosyası Sertifikalar Diplomalar	Görüşme Doküman inceleme Ölçekler Anketler Başarı testleri	Görüşme formu Ölçek/Anket formu Doküman analizi formu	İçerik analizi İstatistiksel analizler
Çevrenin fiziksel özelliklerinin belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci Yönetici Veli Yerel yönetimler	Görüşme Gözlem	Görüşme formu Gözlem formu Kontrol listesi	İçerik analizi Betimsel analiz
Okulun sosyo-ekonomik özelliklerinin belirlenmesi	Eğitimci Öğrenci Yönetici Veli Yerel yönetimler Dokümanlar	Gözlem Görüşme Ölçek/Anket Doküman inceleme	Yarı yapılandırılmış Görüşme formu Gözlem formu Ölçek/Anket formu Doküman analizi formu	İçerik analizi İstatistiksel analizler Doküman analizi
Karar				
Öğretim programının ait olduğu sistemle, sistemin girdileri ile ilgili karar vericilere rapor sunulması	Karar vericilerin ellerine geçen raporlar dahilinde ortaya konulan mevcut sistemin değerlendirmesi ile ilgili bir karara varması.			

Abbak, Y., Kılıç, M., & Kalaycı, N., (2025). Yükseköğretimde eğitim programlarının sürdürülebilirliği için program değerlendirme Eisner'ın Eğitsel Uzmanlık ve Alkin'in UCLA Modellerine yönelik tasarım önerileri.

Tablo 2: (Devamı)

II. Aşama: Programın planlanması				
X dersi öğretim programının				
Hangi program olduğunun belirlenmesi (ilkokul mu? Ortaokul mu? Yükseköğretim mi?)	Eğitimci Yönetici Raporlar	Doküman inceleme Görüşme	Doküman analizi Görüşme formu	Betimsel analiz İçerik analizi
Tüm özellikleri ile tanımlanması (programı geliştiren ekip, temel aldığı uzak yakın eğitim hedefleri ve eğitim felsefesi vb.)	Eğitimciler Yöneticiler Raporlar	Doküman inceleme Görüşme	Görüşme formu Doküman analizi formu	Betimsel analiz İçerik analizi
Öğretim programının değerlendirilmesinde faydalanılacak ölçme araçlarının, yöntemlerinin belirlenmesi	Eğitimciler Yöneticiler Raporlar	Doküman inceleme Görüşme Ölçekler Anketler	Görüşme formu Ölçek/Anket formu Doküman analizi formu	İçerik analizi İstatistiksel analizler Doküman analizi
Karar				
Öğretim programının planlama aşaması ile ilgili karar vericilere bir rapor sunulması	Karar vericilerin/yöneticilerin öğretim programının değerlendirmesi ile ilgili planlama aşaması ile ilgili bir karara varması. Program değerlendirme aşamalarının hangi yolları takip edeceğinin sunulan raporlar dahilinde kararına varması.			
III. Aşama: Programın Uygulanması:				
X dersi öğretim programının				
Uygulanan öğretim programının hedeflerinin değerlendirilmesi	Eğitimciler Öğrenciler Veliler Yöneticiler Raporlar	Görüşme Başarı testleri Proje Gözlem Anket Doküman inceleme	Gözlem Görüşme Anket formu Başarı testi Doküman analizi formu	İçerik analizi Betimsel analiz İstatistiksel analizler
Yapılacak işlemler	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama aracı	Veri analiz yöntemi
Uygulanan öğretim programının içeriğinin değerlendirilmesi	Eğitimciler Öğrenciler Yöneticiler Veliler	Görüşme Başarı testleri Proje Gözlem Anketler Doküman inceleme	Gözlem Görüşme formu Anket formu Başarı testleri Doküman analizi formu	İçerik analizi Betimsel analiz İstatistiksel analizler
Uygulanan öğretim programına uygun öğrenme öğretme strateji, yöntem ve tekniklerinin değerlendirilmesi	Eğitimciler Öğrenciler Yöneticiler Veliler	Görüşme Başarı testleri Proje Gözlem Anketler Doküman inceleme	Gözlem Görüşme Anket formu Başarı testi Doküman analizi formu	İçerik analizi Betimsel analiz İstatistiksel analizler
Uygulanan öğretim programının ölçme değerlendirme uygulamalarının değerlendirilmesi	Eğitimciler Öğrenciler Yöneticiler Veliler	Görüşme	Görüşme formu	İçerik analizi
Karar				
Öğretim programının uygulama aşaması ile ilgili karar vericilere rapor sunulması	Karar vericilerin sunulan raporlar dahilinde özellikle eğitim girdilerinin niteliklerine uygun olarak bir program sürecinin sürdürülüp sürdürülmediği veya nasıl sürdürüldüğü ile ilgili bir karara varması.			

Tablo 2: (Devamı)

IV. Aşama: Programın İyileştirilmesi				
X dersi: Öğretim programının				
Uygulama aşamalarında oluşan aksamaların belirlenmesi	Eğitimciler Öğrenciler Yöneticiler Mezunlar	Gözlem Görüşme Doküman inceleme Başarı testleri Ürün seçki dosyaları Ölçekler Anketler	Gözlem formu Görüşme formu Doküman analizi formu Ölçek formu	İçerik analizi Betimsel analiz İstatistiksel analizler
Ekonomik harcamalarının tespit edilmesi	Eğitimciler Öğrenciler Yöneticiler Veliler	Gözlem Görüşme Doküman inceleme	Gözlem formu Görüşme formu, Doküman analizi formu	İçerik analizi Betimsel analiz
Karar				
Öğretim programının iyileştirilmesi ile ilgili karar vericilere bir rapor sunulması	Karar vericilerin programın eksik yönleri, iyi yönleri, aksayan yönleri ile ilgili bir karara varması.			
V. Aşama: Programın sertifikasyonu (Programın onaylanması)				
X dersi: Öğretim programının				
Uygulanabilirliğinin belirlenmesi	Eğitimciler Öğrenciler Yöneticiler Veliler Mezunlar	Gözlem Görüşme Doküman inceleme Anketler/Ölçekler	Gözlem Görüşme formu Raporlar Portfolyolar	İçerik analizi Betimsel analiz İstatistiksel analizler
Karar				
Karar vericilere program değerlendirmenin tüm aşamaları ile ilgili raporların sunulması	Karar vericilerin programın revize mi edilecek, yoksa uygulaması devam mı edecek ya da tamamen uygulaması iptal mi edileceği konusu ile ilgili değerlendirme sürecindeki tüm raporları dikkate alarak bir karara varması.			

4. Sonuç ve Öneriler

Eğitim Programı ve Öğretim alanı tüm eğitim süreçlerini bütünsel olarak ele alan bilimsel yapıya sahiptir. Bu anlamda program geliştirme ve değerlendirme çalışmalarında tüm sürecin temel bileşenlerini bünyesinde barındıran bir program değerlendirme modeli kullanılması, alana uygun ve bilimsel bir yaklaşımdır. Modeller her ne kadar program geliştirme ve değerlendirme sürecinin kılavuzları konumunda olsa da işlem basamaklarının oldukça soyut bir biçimde açıklanması ve uygulamaya dönük olması noktasında yeterli örnek sunulmaması halen tartışma nedenleridir. Yükseköğretim programlarının geliştirme ve değerlendirme çalışmalarının sürdürülebilir olması, modellerin anlaşılabilirliğiyle doğru orantılıdır. Yükseköğretimde programların, amacına uygun ve bilimsel ilkeler doğrultusunda değerlendirilmesi aynı zamanda nitelikli eğitime ve sürdürülebilir kalkınma amacına katkı sağlayacaktır.

Bu araştırmada yükseköğretim kurumlarında program değerlendirme çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla Eğitsel Uzmanlık ve Eleştiri modeli ile UCLA Program Değerlendirme modeli hakkında alanyazında yer alan kaynaklar incelenmiş ve derlenen bulgular doğrultusunda modeller açıklanmış ve aşamaları somutlaştırılarak tasarım örnekleri geliştirilmiştir. Tasarım örnekleri ilgili modellerin her bir aşamasında uygulanabilecek işlem basamaklarını içermektedir. İşlemlerin gerçekleştirilmesini sağlayacak veri toplama yöntemleri, veri kaynakları ve analiz yöntemleri örnek olacak nitelikte tasarımlarda yer almaktadır. Bu çalışmada ortaya konulan tasarım örnekleri daha etkili, somut, uygulamaya dönük program değerlendirme çalışmalarının yapılmasına katkı sağlayabilir.

Abbak, Y., Kılıç, M., & Kalaycı, N., (2025). Yükseköğretimde eğitim programlarının sürdürülebilirliği için program değerlendirme Eisner'ın Eğitsel Uzmanlık ve Alkin'in UCLA Modellerine yönelik tasarım önerileri.

Öneriler

1.Tasarım örnekleri hazırlanan bu modellerin aşamaları kapsamında yapılacak işlemler çeşitlendirilebilir.

2.Bu tasarımlar örnek alınarak, diğer program değerlendirme modellerinin aşamaları da somut, anlaşılır ve uygulamaya dönük bir biçimde tasarlanabilir.

5. Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğunu beyan ederiz.

6. Çıkar çatışması beyanı

Çalışmanın tüm yazarları bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan eder/ederler.

7. Katkı oranı

Makaleye birinci yazar %50; ikinci yazar %25 ve üçüncü yazarda %25 oranında katkı sağladığını beyan eder.

8. Finansal destek beyanı

Bu çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluş tarafından maddi olarak desteklenmemiştir.

KAYNAKÇA

- Akbulut Yıldırımış, M. & Seggie, F. N. (2018). Yükseköğretim çalışmalarının akademik bir alan olarak gelişimi: Uluslararası ve ulusal düzeyde alanyazın incelemesi. *Yükseköğretim Dergisi*, 8(3), 357–367. <https://doi.org/10.2399/yod.18.027>
- Akıncı, M. & Köse, E. (2021). Research trends of program evaluation studies conducted between 2010-2019 in Turkey. *Çukurova University Faculty of Education Journal*, 50(1), 77–120. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cuefd/issue/59484/688142>
- Alkin, M. C. (1967). *Towards an evaluation model: A systems approach*. Los Angeles: UCLA Center for the Study of Evaluation of Instructional Programs. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED014150.pdf>
- Alkin, M. C. & Wooley, D. C. (1969). A model for educational evaluation. PLEDGE Conference (p. 1-11). Los Angeles: UCLA Center for the Study of Evaluation. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED036898.pdf>

- Aslan, M. & Sağlam, M. (2015). Türkiye’de 2005-2014 yılları arasında yapılan program değerlendirme tezlerinin metodolojik açıdan incelenmesi. 3. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Aydın, M. K. (2022). Marvin C. Alkin’in program değerlendirme alanına katkıları ve değerlendirme araştırmaları merkezi modeli. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 12(1), 249–270. <https://doi.org/10.18039/ajesi.899059>
- Aydın, M. K. & Bavlı, B. (2019). Türkçe çeviriye ön söz. J. L. Fitzpatrick, J. R. Sanders, B. R. Worthen, M. K. Aydın, & B. Bavlı (Ed.), *Program değerlendirme: Alternatif yaklaşımlar ve uygulama rehberi içinde* (s. xiii-xv). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bağcıoğlu, G. (2019). *2015 ve 2018 ilkokul dördüncü sınıf Türkçe öğretim programının CIPP program değerlendirme modeline göre değerlendirilmesi* (Tez no: 548815) [Doktora tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden erişildi.
- Baykul, Y. (1992). Eğitim sisteminde değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (7), 85–94. <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1389-published.pdf>
- Bilgin, A. Ç. (2022). *Özel eğitim öğretmenliği programı’nın CIPP Program Değerlendirme Modeli ile incelenmesi* (Tez No: 780338) [Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden erişildi.
- Brown, A. L. (1992). Design experiments: Theoretical and methodological challenges in creating complex interventions in classroom settings. *The Journal of the Learning Sciences*, 2(2), 141–178. https://psycnet.apa.org/doi/10.1207/s15327809jls0202_2
- Burphy, J., Alkin, M. C. & Ruskus, J. (1984). *The administrator's role in evaluation use*. Los Angeles: University of California.
- Büyükkaragöz, S. (1997). *Program geliştirme: “ Kaynak metinler”*. Özel Eğitim Yayınları.
- Cahapay, M. B. (2021). Kirkpatrick model: Its limitations as used in higher education evaluation. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 8(1), 135–144. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1291600.pdf>
- Can Gülsat, E. (2021). Evaluation of English preparatory school curriculum at Başkent University using Alkin's UCLA evaluation model (Tez no: 697733) [Yüksek lisans

Abbak, Y., Kılıç, M., & Kalaycı, N., (2025). Yükseköğretimde eğitim programlarının sürdürülebilirliği için program değerlendirme Eisner'in Eğitsel Uzmanlık ve Alkin'in UCLA Modellerine yönelik tasarım önerileri.

tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.

Chen, H. T. (2014). *Practical program evaluation: theory driven evaluation and the integrated evaluation perspective and effectiveness*. Sage. <https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=Fc21BAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq>

Çelikel, F. (2022). *Ortaokul matematik dersi öğretim programının matematiksel yetkinlik bağlamında aydınlatıcı program değerlendirme modeli ile değerlendirilmesi* (Tez No: 748357) [Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.

Demirtaş, A. O. (2022). *Eisner'in eğitsel eleştiri modeli ile ortaokul müzik öğretim programlarının değerlendirilmesi: bir durum çalışması* (Tez no. 745013) [Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.

Deniz, B. F. (2023). *2. sınıf matematik öğretmenlerinin yapılandırmacı ölçme-değerlendirme tekniklerini kullanabilme yeterliklerinin Metfessel-Michael program değerlendirme modeline göre değerlendirilmesi* (Tez no: 778371) [Yüksek Lisans Tezi, Ömer Halisdemir Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.

Djordjevic, A., & Cotton, D. R. E. (2011). Communicating the sustainability message in higher education institutions. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 12(4), 381–394. <https://doi.org/10.1108/146763711111168296>

Doll, R. C. (1992). *Curriculum improvement: Decision making and process*. Boston: Allyn and Bacon. <https://www.scribd.com/document/513161504/Curriculum-Improvement-Doll-Ronald-C>

Eisner, E. W. (1991). Taking a second look: Educational connoisseurship revisited. M. W. McLaoughlin, & D. C. Phillips (Ed.), *in Evaluation and education: At quarter century* (90th yearbook of the National Society for the Study of Education, Part II) (p. 169-187). Chicago: University of Chicago.

- Eisner, E. W. (1979). *The Educational imagination: On the design and evaluation of school programs*. New York: Macmillan. <https://stars.library.ucf.edu/cirs/1347/>
- Eisner, E. W. (2017). *The enlightened eye: Qualitative inquiry and the enhancement of educational practice*. New York: Teachers College. <https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=09UcDgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq>
- Elcan Kaynak, N., Altan, A. E., Abbak, Y., Alp, Z. A., Yavuz, E., & Toprak, E. (2023). Sürdürülebilir kalkınma açısından nitelikli eğitime teorik bir bakış. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 592–609. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1315268>
- Erden, M. (1998). *Eğitimde program değerlendirme*. Anı Yayınevi.
- Eyiol, K. Ö. (2019). *Ortaokul matematik uygulamaları öğretim programının Eisner'in Eğitsel Eleştiri Modeli'ne göre değerlendirilmesi* (Tez No: 564568) [Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.
- Fitzpatrick, J. L., Sanders, J. R., & Worthen, B. R. (2019). *Program değerlendirme: alternatif yaklaşımlar ve uygulama rehberi*. (M. K. Aydın, & B. Bavlı, Çev.). Pegem Akademi Yayınları.
- Flinders, D. J., & Eisner, E. W. (2000). Educational criticism as a form of qualitative inquiry. In D. L. Stufflebeam, G. F. Madaus, & T. Kellaghan (Ed.). *Evaluation models* (p. 195–207), Kluwer Academic.
- Gargani, J., & Miller, R. L. (2016). What is program evaluation? *American Journal of Public Health*, 106(6), 13. <https://doi.org/10.2105/ajph.2016.303159>
- Garip, G. & Kalaycı, N. (2022). Yükseköğretimde program değerlendirme: ABD, Avustralya, İngiltere ve Kanada yükseköğretim sistemlerinden bazı uygulamaların karşılaştırmalı analizi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 140–163. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uad/issue/72147/992521>
- Gökmenoğlu, T. (2014). The wide angle: Program evaluation studies in Turkey in terms of models and approaches. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies (IJOCIS)*, 4(7), 55–70. <https://ijocis.com/index.php/ijocis/article/view/14>

- Abbak, Y., Kılıç, M., & Kalaycı, N., (2025). Yükseköğretimde eğitim programlarının sürdürülebilirliği için program değerlendirme Eisner'ın Eğitsel Uzmanlık ve Alkin'in UCLA Modellerine yönelik tasarım önerileri.
- Guskey, T. R. (2000). *Evaluation professional development*. California: Corwin.
<https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=CklqX4zgDtgC&oi=fnd&pg=PR9&dq>
- Günay, D. (2019). *Üniversite felsefesi*. Büyüyenay.
- Hewitt, T. W. (2018). Eğitim programı geliştirme. T. W. Hewitt, & S. Arslan (Ed.), *Eğitimde program geliştirme: Neyi neden öğretiyoruz içinde* (U. C. Özkurt, Çev., s. 229–252). Nobel Akademi Yayıncılık.
- Hogan, R. L. (2007). The historical development of program evaluation: Exploring past and present. *Online Journal of Workforce Education and Development*, 2(4), 1–14.
<https://opensiuc.lib.siu.edu/ojwed/vol2/iss4/5>
- İlhan, E., & Kalaycı, N. (2019). Yükseköğretimde öğretim programları nasıl değerlendirilmelidir? dört aşamalı değerlendirme ve farklar modellerine dayalı tasarımlar. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 9(3), 349–362. <https://doi.org/10.5961/jhes.2019.337>
- Kalaycı, N., & Bayrakçı, Z. (2025). Okul Öncesi Eğitim Programlarının Karşılaştırılmalı Analizi ve Değerlendirilmesi (2013-2024). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 23(1), 698–727. <https://doi.org/10.37217/tebd.1568266>
- Koetting, R. J. (1988). *Educational connoisseurship and educational criticism: Pushing beyond information and effectiveness*. Fifth Annual Open Forum on the Foundational Issues of the Field (p. 442–457). Louisiana: Association for Educational Communications and Technology.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED295651.pdf>
- Kumral, O. (2010). *Eğitsel eleştiri modeli ile eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği öğretim programının değerlendirilmesi: Bir durum çalışması* (Tez no: 312355) [Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.
- Kuzu, A., Çankaya, S. & Mısırlı, Z. A. (2011). Tasarım tabanlı araştırma ve öğrenme ortamlarının tasarımı ve geliştirilmesinde kullanımı. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 1(1), 19–35. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ajesi/issue/1525/18728>

- Kuzu, H. A. (2023). *5. sınıf İngilizce programının Stake'in ihtiyaca cevap verici program değerlendirme modeli ile değerlendirilmesi* (Tez no: 812405) [Yüksek lisans tezi, AfyonKocatepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.
- Küçükkayhan, S. (2020). *Mesleki açık öğretim liseleri programının Hammond program değerlendirme modeli doğrultusunda değerlendirilmesi* (Tez No: 646482) [Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.
- Lukman, R., & Glavič, P. (2007). What are the key elements of a sustainable university? *Clean Technologies and Environmental Policy*, 9, 103–114. <https://doi.org/10.1007/s10098-006-0070-7>
- Madaus, G. F. & Kellaghan, T. (2000). Models, metaphors, and definition in evaluation. D. L. Stufflebeam, G. F. Madaus, & T. Kellaghan (Ed.) *in Evaluation Models* (p. 19–32). Kluwer Academic.
- Marsh, C. J. & Willis, G. (2007). *Curriculum: alternative approaches, ongoing issues*. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- Mathison, S. (2005). *Encyclopedia of evaluation*. London: SAGE. <https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=iyV1AwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq>
- Milli Avtan, S. (2023). *Cerrahi uzmanlık öğrencilerinin eğitiminde simülasyon temelli bir videoendoskopi programının program değerlendirme ilkeleri bağlamında incelenmesi* (Tez no: 843002) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.
- Mutluer, Ö. ve Gürol, M. (2022). Evde eğitim programının Eisner'in eğitsel uzmanlık ve eleştiri modeli 'ne göre değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(3), 1859–1882. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tred/issue/72743/883811>
- Nygaard, C. & Belluigi, D. Z. (2011). A proposed methodology for contextualised evaluation in higher education. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 36(6), 657–671. https://www.researchgate.net/publication/232890982_Aproposed
- Oliva, P. F. & Gordon, II, W. R. (2018). Programın değerlendirilmesi. P. F. Oliva, W. R. Gordon II, & K. Gündoğdu (Ed.), *Program geliştirme içinde* (H. Akar, Çev., s. 451–497). Pegem Akademi Yayınları.

Abbak, Y., Kılıç, M., & Kalaycı, N., (2025). Yükseköğretimde eğitim programlarının sürdürülebilirliği için program değerlendirme Eisner'ın Eğitsel Uzmanlık ve Alkin'in UCLA Modellerine yönelik tasarım önerileri.

Özcan, B. (2020). *Türk, Avrupa ve Amerika yükseköğretim sistemlerinde uygulanan kurumsal değerlendirme süreçlerinin değerlendirilmesi* (Tez no: 634409) [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.

Özdem, G. (2011). Yükseköğretim kurumlarının stratejik planlarında yer alan vizyon ve misyon ifadelerinin analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 1869–1894. <https://www.researchgate.net/profile/GuevenOezdem/publication/348183681>

Paksoy, E. N. (2020). *Okul öncesi eğitim programının Stufflebeam (CIPP) program değerlendirme modeli ile incelenmesi* (Tez no: 643367) [Yüksek lisans tezi, 7 Aralık Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.

Palabıyık, T. (2021). *Aydınlatıcı program değerlendirme modeline dayalı olarak ikinci sınıf İngilizce öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi* (Tez No: 683177) [Yüksek lisans tezi, Artuklu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden erişildi.

Richards, D. M. (1986). *Productive and effective schools*. The Annual Conference of American Finance Association. Chicago, Illionis: AFA.

Sağlam, M. & Yüksel, İ. (2014). *Eğitimde program değerlendirme*. Pegem Akademi Yayınları.

Şen, E. Ö. & Ünal, D. P. (2021). Matematik dersi öğretim programının Eisner eğitsel eleştiri modeline göre değerlendirilmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 605–632. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyuefd/issue/64416/1029100>.

UNESCO (2015). Education 2030. *Incheon Declaration and Framework for Action. Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all. Paris, UNESCO*. <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/incheon-frameworkfor-action-en.pdf>

UNESCO. (2017). Education for sustainable development: Learning objectives. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf00000247444>

- Vars, G. F. (2002). Educational connoisseurship, criticism, and the assessment of integrative studies. *Issues in Integrative Studies*, 20, 65–76. https://interdisciplinarystudies.org/wpcontent/issues/vol20_2002/05_Vol_20_pp_65_76
- Wright, P. W. G. (1989). Who defines quality in higher education? Reflections on the role of professional power in determining conceptions of quality in English higher education. *Higher Education*, 18, 149–165. <https://www.jstor.org/stable/3447079>
- Yarmohammadian, M. H., Mozaffary, M. & Esfahani, S. S. (2011). Evaluation of quality of education in higher education based on Academic Quality Improvement Program (AQIP) Model. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 2917–2922. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811007609>
- Yükseköğretim Kurulu. (2019). *Yükseköğretimde kalite güvencesi el kitabı*. Yükseköğretim Kalite Kurulu Yayınları. <https://www.yok.gov.tr/Documents/KaliteGuvencesi/kalite-el-kitabi-2019.pdf>
- Yükseköğretim Kalite Kurulu [YÖKAK]. (2022). *Yükseköğretim değerlendirme ve kalite güvence durum raporu*. Ankara: Yükseköğretim Kalite Kurulu. https://yokak.gov.tr/Common/Docs/Site_Activity_Reports/Durum_Raporu_2022.pdf
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK]. (2024). Üniversite izleme ve değerlendirme genel raporu. Ankara: Yükseköğretim Kurulu. <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/2023-universite-izleme-ve>
- Yüksel, İ. (2010). How to conduct a qualitative program evaluation in the light of Eisner's educational connoisseurship and criticism model. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 78–83. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED537765.pdf>